SORTIR DELS BÚNQUERS CONTEMPORANIS

Nora Ancarola

Si realment acordem que vivim un Estat d'Excepció (Giorgio Agamben, Estado de excepción - Homo sacer, II, I, 2003) i no utilitzem aquest concepte només per a relats filosòfico-retòrics allunyats de les reflexions socials o culturals. Els resultats d'aquesta situació d'excepcionalitat fa temps que ja estan a la vista, la violència d'estat ha instrumentalitzat valors de progrés com els que promulgaven les lluites de classes, el feminisme o els drets bàsics de l'humanisme. La nostra societat no només ha perdut els drets fonamentals, sinó que també ha perdut les estratègies per recuperar-los. La manipulació mediàtica és tan enorme i el viratge de les noves tecnologies centrades a reforçar un individualisme cada vegada més egotista és tan brutal, que hem de retrobar amb urgència el cos a cos, la participació directa, l'enraonament compartit.

Podria semblar que la cultura, i en particular la cultura contemporània, és un recurs menor per a la transformació d'aquesta deriva imparable i devastadora del que ens ha fet i ens fa humans. Podria semblar també que la cultura contemporània és el reducte d'un grup social reduït poc productiu i diletant. Podria semblar, insisteixo, que per parlar de cultura contemporània la millor opció seria no submergir-se en el fangar de la realitat i, en canvi, continuar amb textos acadèmics que parlin del que hauria de ser un museu perfecte en una societat ideal com si res estés passant, amagant el cap com els estruços.

Malgrat el que pugui semblar, la cultura i en particular la cultura contemporània és una de les claus del pensament crític i la insubmissió, i pot ser un dels dispositius d'oposició més eficaços. Però aquesta eficàcia només és possible si tots i totes, conjuntament amb les institucions públiques i privades, gestionem o ajudem a gestionar els vasos comunicants entre l'accionar de la cultura i la societat. Tasca difícil, però inevitablement és aquest horitzó al qual hem d'apuntar.

Un Museu d'Art Contemporani serà porós o no serà. Mai com ara, els artistes, comissaris, gestos culturals han posat la mirada i les seves preocupacions en la realitat. Però també per això no hauríem de perdre de vista que en aquest moment l'accionar contemporani només tindrà capacitat articuladora sempre i quan també la institució museística deixi de comportar-se com un magatzem que ordena els seus fons d'una o una altra manera per generar algun imponderable.

En aquest sentit no és cap novetat parlar de la necessària porositat dels museus. Em remeto al debat que plantejava Sjarel, ex director del Museum Boijmans Van Buningen de Rotterdam a l'IVAM fa aproximadament un any, i que tenia com a punt de partida: "*un búnquer pot convertir-se en museu, però un museu mai serà un búnquer*". Un punt de partida que s'anunciava premonitori (?), però que va quedar en la –lloable– idea de subvertir l'ordre clàssic o en reorganitzacions temàtiques, acròniques amb diàlegs entre obres i artistes. Opció clarament insuficient.

...el contemporáneo es aquel que percibe la oscuridad de su tiempo como algo que le concierne y no deja de interpelarlo, algo que, más que toda luz, se dirige directamente a él... diu Agamben, sempre Agamben...

La filosofia s'interroga i l'art ens interpel·la. Però com arribar a tothom des d'aquests búnquers "contextualitzats" que són els museus? Doncs, subvertint radicalment la idea del que és un Museu, obrint l'espai museístic en mans dels esdeveniments, fer-los *viure*.

Fa uns anys, vaig tenir la temeritat de proposar a un director de museu, com una oportunitat, la possibilitat d'incloure dins la pròpia estructura museística l'enorme xarxa de professionals del sector per a generar sinèrgies amb la realitat. Un espai viu dins un altre que ho era molt poc. La resposta va ser que això no correspon a un museu, que això seria una lluita d'interessos. És clar que sí, i seria aquesta lluita d'interessos la que podria generar lligams amb temes d'ordre d'interès general com ara els malestars individuals i sistèmics, la preservació de l'humanisme, la cultura invisible, en definitiva un focus d'interès de la societat TOTA.

Els Museus no han de tenir por a perdre l'excel·lència. La *contaminació* enriqueix i permet fluir nous públics. Quan el Museu de l'exili de La Jonquera (http://www.museuexili.cat/) introdueix

obres d'art contemporani que reflexionen sobre les seves temàtiques fundacionals, ha quedat demostrat que ha guanyat interès general i amplitud de mires. Quan els Museus introdueixen sistemes de suport a la investigació a través de múltiples sistemes lligats a les Universitats o extra universitaris, amb veritables relacions amb els centres de producció i una mirada àmplia posada en les necessitats vivencials del seu context i amb els marges, més hi guanya. Però sovint la realitat és una altra. Quan més *gentrificat* és el lloc on està enclavat el Museu, i per tant, més envoltat de cultura *undergound*, més tancat es torna, mes ensimismat. Com si volgués preservar la seva *puresa.*

Abans comentava que el Museum Boijmans Van Buningen de Rotterdam (https://www.boijmans.nl/en) fa grans esforços per a relacionar-se amb la contemporaneïtat trans-disciplinària. El seu director sap que aquesta és la clau per no morir en l'obscuritat. Crear vincles estables amb institucions hospitalàries, educatives i amb professionals i col·lectius molt variats amb un únic objectiu: apropar el pensament contemporani a la societat a través d'obres d'art de la història. El projecte de portar a terme petites exposicions itinerants "a la carta" amb obres del seu fons, és possiblement el projecte més singular i exitós.

Un altre cas que pot obrir una llum en relació a les seves possibilitats de relacionar públics és MUNTREF Sede Hotel de Inmigrantes de Buenos Aires (http://untref.edu.ar/muntref/es/centro-de-arte-contemporaneo/). En el seu edifici hi conflueixen dues tipologies d'equipament, un Museu de la Immigració i un Centre d'Art contemporani. A més de les possibilitats que proporciona que en un mateix edifici es trobin continguts d'origen tan diferent, el que és singular de la proposta, és l'opció de vasos comunicants entre un i altre espai amb una explícita voluntat de interferència relacional. D'aquesta manera el públic que busca un espai de memòria amb els relats i les estratègies de reconstrucció històrica més o menys tradicionals, també es troba amb obres de referència instal·lades de manera permanent –a l'estil del Museu de l'Exili de La Jonquera abans esmentat– però també accedeix a obres conceptualment més àmplies aportades per les temàtiques de les exposicions temporals. A l'invers, els públics hi troben recorreguts per a una opció de lectura i recerca més historicista. Públics diferents es retroben i conflueixen.

No podem parlar de públics sense parlar dels programes educatius dels Museus i fins i tot, recentment, de museu i clínica, quan incorporen propostes i espais de salut mental, com ara el MACA d'Alacant http://www.maca-alicante.es/complejo-socio-asistencial-doctor-esquerdo/ o el CAAC de Sevilla http://www.caac.es/actividades/frame_educ.htm. Opcions timides, que, malauradament acostumen a ser puntuals, tal com va passar amb el programa art i clínica del MACBA en èpoques de Manuel Borja-Villel.

I si parlem de serveis educatius, no podem deixar de reconèixer la gran tasca que s'ha fet des de fa uns anys en els nostres Museus i Centres d'Art contemporani. La Fundació Joan Miró de Barcelona com a pionera, seguits del MACBA, MNAC, Museu Picasso, MAC Mataró i un llarg etcètera, amb bons equips de treball amb programes pedagògics i de mediació indiscutibles. Malgrat això, la nostra realitat és que des dels departaments d'Educació o d'Ensenyament –segons quin partit ocupi el lloc– mai s'han fer ressò de la importància d'aquest tema. De fet, s'han deixat que els millors programes quedin reduïts a una experiència puntual en la vida d'alguns nens i nenes, sense donar l'espai necessari per generar un veritable transmissió de coneixement. Preocupats per les nomenclatures, els consellers i conselleres d'Educació o d'Ensenyament, mai no han apostat realment perquè l'escola pública tingui els recursos necessaris per generar individus lliures amb capacitat de dissidència d'aquest món heteropatriarcal, neocolonialista, neoliberal que ens oprimeix amb estratègies cada vegada més sofisticades i eficaces.

Hem de sortir dels búnquers contemporanis amb força, risc i sense por a perdre identitat corporativa. Hem de lluitar perquè la porositat i la indefinició compromesa siguin la regla. En això els Museus en transformació haurien de donar el primer exemple.